

УДК 658.5

Тарасенко Л.О., аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса

ДО ПИТАНЬ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання завжди має супроводжуватися аналітичними процедурами, які направлені на з'ясування рівня результативності від провадження діяльності, оскільки кожне комерційне підприємство має на меті такий вектор його розвитку, який би забезпечував стабільний результат – прибуток. Виходячи з цього проведення оцінки ефективності підприємства є природно обумовленим процесом для вивчення поточного стану підприємства, розробки оптимальних та ефективних управлінських рішень, пошук потенційно можливих шляхів вдосконалення існуючої стратегії підприємства.

В умовах активізації процесів реформації різних галузей господарювання в цілому, та газового сектору зокрема, актуальності набувають питання щодо оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств як складової частини газового сектору, який в цілому має суспільну значущість. В статті проаналізований поточний стан газорозподільних підприємств. Визначено фактори, від яких залежить результативність діяльності підприємств зазначеного спрямування.

В статті розглянутий такий інструмент аналізу та пошуку шляхів економічного зростання підприємства як SWOT-аналіз, за допомогою якого можливим стає розробка стратегії підприємства з урахуванням переваг підприємства та його вразливих сторін.

Ключові слова: ефективність діяльності, газорозподільні підприємства, аналіз діяльності підприємства, природний газ, фактори впливу, газовий сектор.

Табл. 9, Рис. 2, Літ. 8

Тарасенко Л.А.

К ВОПРОСАМ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГАЗОРАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Экономическая деятельность любого предприятия всегда должна сопровождаться аналитическими процедурами, которые направлены на определение уровня результативности осуществляемой деятельности, поскольку каждое коммерческое предприятие имеет своей целью такой вектор его развития, который бы обеспечивал стабильный результат – прибыль. Исходя из этого, проведение оценки эффективности предприятия является естественно обусловленным процессом для изучения текущего состояния предприятия, разработки оптимальных и эффективных управленческих решений, поиск возможных путей совершенствования существующей стратегии предприятия.

В условиях активизации процессов реформирования различных отраслей хозяйствования в целом, и газового сектора в частности, актуальность приобретают вопросы оценки эффективности функционирования газораспределительных предприятий как составной части газового сектора, который в целом имеет общественную значимость. В статье проанализировано текущее состояние газораспределительных предприятий. Определены факторы, от которых зависит результативность деятельности предприятий указанного направления.

В статье рассмотрен такой инструмент анализа и поиска путей экономического роста предприятия как SWOT-анализ, с помощью которого возможным становится разработка стратегии предприятия с учетом преимуществ предприятия и его уязвимых сторон.

Ключевые слова: эффективность деятельности, газораспределительные предприятия, анализ деятельности предприятия, природный газ, факторы влияния, газовый сектор.

Tarasenko L.

ISSUES RELATED TO EFFICIENCY ASSESSMENT OF GAS DISTRIBUTION ENTERPRISES` FUNCTIONING

Economic activity of any entity is always to be supported by analytical procedures. These procedures have such direction as investigation of the level of the activity productivity, because each commercial enterprise aim is such vector of its development, which provides stable result – profit. Based on the aforementioned statement efficiency assessment of enterprise is a naturally determined process for studying the current position of enterprise, developing the optimal and effective managerial decisions, searching for the potential ways of improving existing enterprise strategy.

The current level of economy is characterized by processes of various branches` reformation of economy as a whole, and the gas sector in particular. In this case, issues related to efficiency assessment of gas distribution enterprises as a part of gas industry, which generally has a social significance are getting relevance. The article deals with analysis of current position of the gas distribution enterprises. Factors, which have impact on the activity`s results of mentioned types of enterprises, are determined.

SWOT-analysis, an instrument of analysis and searching of the economic increase, is considered in the article. This instrument enables the strategy development of an enterprise with taking into account its advantages and vulnerable aspects.

Key words: activity efficiency, gas distribution enterprises, analysis of the enterprise activity, natural gas, factors of influence, gas industry.

Постановка проблеми. Газовий сектор України протягом останніх років знаходиться на етапі реформування. Відповідно ці процеси мають безпосередній вплив на розвиток суб'єктів господарювання, які функціонують у даному полі. Питання оцінки ефективності функціонування є необхідними для підприємств всіх видів діяльності. Газорозподільні підприємства не є виключенням. Актуальності набувають питання щодо раціональності економічної діяльності операторів газорозподільних підприємств, які функціонують у суспільно значущій галузі. Як і будь які інші комерційні підприємства газорозподільні компанії прагнуть провадити діяльність, яка буде забезпечувати отримання стабільних та результативних показників, тому необхідним є дослідження питань щодо поточного стану таких підприємств, з'ясування факторів, які мають вплив на їх ефективність, аналіз економічних показників та їх інтерпретація з огляду на формулювання висновків щодо розробки подальших заходів з вдосконалення діяльності таких підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Питанням оцінки ефективності діяльності підприємств присвячені роботи таких науковців: Даньків Й.Я., Літковець Ю.О., Макарович В.К., Пилипенко С.М., Савицька Г.В. та інші. Аспекти оцінки діяльності

газорозподільних підприємств розглянуті у роботах Данилюк М.О., Гораль Л.Т., Король С.В., Савко О.Я. та інших. Поряд з тим є необхідність у додатковому розгляді питань аналізу ефективності газорозподільних підприємств як в цілому за підприємствами даної галузі так і за показниками конкретного підприємства як об'єкту оцінки результативності його функціонування.

Мета статті – дослідити питання оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання завжди була, залишається і буде пов'язаною з такими процесами як організація, реалізація цілей, контроль та аналіз досягнення результатів. Останнє є вкрай важливим починаючи від етапу створення та становлення підприємства закінчуючи поточним та підсумковим аналізом досягнутих показників.

Поряд з поняттям «результативність» використовуються й поняття «ефективність діяльності», «оцінка діяльності», «раціональність» тощо. Вищезазначені терміни взаємопов'язані між собою своєю загальною ідеєю: створити інформаційну платформу щодо досягнутих (не досягнутих) показників діяльності підприємства з метою дослідження поточного стану підприємства, його потенціалу для подальшого прийняття рішень та розробки комплексу дії, що націлені на покращення сучасного положення суб'єкта господарювання. В таблиці 1 представлена низка понять, які супроводжують процеси аналізу підприємства на предмет рівня успішності його діяльності.

Таблиця 1 – Поняття, пов'язані з оцінкою ефективності функціонування підприємства

№ з/п	Поняття	Визначення поняття
1.	Ефективність	відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, витратам, що обумовили й забезпечили його отримання.[1]
2.	Економічна ефективність	ступінь використання матеріальних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів; виробництво продукції відповідної вартості при найменших витратах; досягнення найбільшого обсягу виробництва з використанням ресурсів відповідної вартості; міру витрат на досягнення поставлених цілей.[2]
3.	Раціоналізація	поліпшення, удосконалення виробництва та управління методів роботи, різних видів діяльності. [1]
4.	Раціональний вибір	найкраще (оптимальне) рішення, з точки зору особи, яка приймає рішення.[3]
5.	Оцінювання	фактично процес дослідження внутрішніх виробничо-господарських процесів, що стосуються динаміки виробництва, реалізації та якості продукції, руху виробничих ресурсів, їх витрачання та інше, виступаючи у цьому аспекті засобом контролю. [4]

У широкому сенсі, терміни зазначені у таблиці 1, об'єднуючись утворюють системний процес дослідження підприємства, який можна розподілити на декілька складових (рис. 1).

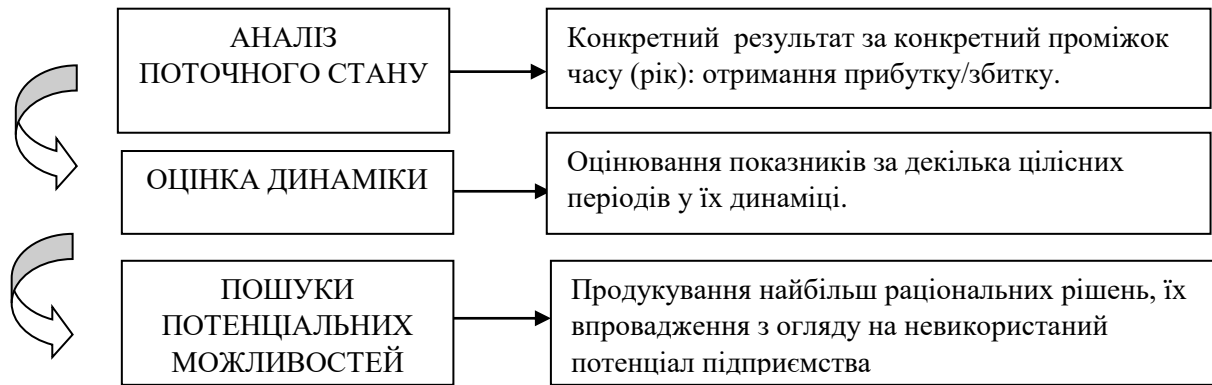

Рисунок 1- Складові процесу дослідження стану підприємства побудовано автором

Широковідомий факт, основною метою будь-якого комерційного підприємства є Прибуток виступає одним з показників ефективності підприємства за конкретний період часу. Проте для отримання більш повної картини розвитку ефективності діяльності підприємства необхідним є інформація у динаміці. У таблиці 2 представлені показники декількох газорозподільних підприємств України, які характеризують результат їх основної діяльності – постачання та транспортування газу, а також фінансовий результат до оподаткування як та стаття, що характеризує прикінцевий результат діяльності підприємства.

Таблиця 2 – Показники валового прибутку (збитку) діяльності газорозподільних підприємств України (2014 -2017 рр.)

Підприємства	Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Волиньгаз	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	540649	555027	357640	390073
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	560176	638313	300021	384873
	Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	(19527)	(83286)	57619	5200
	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	(66582)	(51294)	(30624)	(22360)
Вінницягаз	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	914026	886678	628460	621963
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	984143	101558	486607	630944
	Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	(70117)	785120	141853	(8981)
	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	(104282)	6456	41463	(48005)
Дніпрогаз	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1163695	959338	434618	401927
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1265227	1013761	315052	386347
	Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	(101532)	(54423)	119566	15580

	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	(136134)	35856	31626	(22142)
Криворіжгаз	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	432722	458639	302753	331694
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	455351	452240	252513	323948
	Валовий прибуток (збиток), тис. грн.	(22629)	6399	50240	7746
	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	(42260)	(31154)	(2944)	(50813)

побудовано автором за даними [5]

Проведений ретроспективний аналіз за 4 роки дає можливість визначити певні тенденції та зробити висновки:

- незначний рівень прибутковості вже на першому рівні: при розрахунку валового прибутку (збитку), тобто від результату діяльності, яка є метою створення підприємства, не враховуючи витрати, які не відносяться на собівартість підприємства;
- нестабільність отримуваних фінансових результатів. У проаналізованому періоді підприємства однієї мережі у різних регіонах демонструють змінний характер показника валовий прибуток (збиток): збиткові роки в наступному змінюються значним ростом валового прибутку після чого прибуток знову зменшується.

Для аналізу ефективності діяльності підприємства важливими є показники темпів росту (зниження) чистого доходу та собівартості, і використання показника витрати на 1 гривню продукції, який показує розмір прибутку (збитку) на 1 грошову одиницю реалізованої продукції. Обов'язковою вимогою для збільшення валового (операційного) прибутку є випередження темпів росту обсягу продажу відносно собівартості продукції.

Таблиця 3 – Темпи росту чистого доходу та собівартості газорозподільних підприємств

Показники	Волиньгаз	Вінницягаз	Дніпрогаз	Криворіжгаз
Темп росту чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)**	0,72	0,68	0,35	0,77
Темп росту собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)**	0,69	0,64	0,31	0,71
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2014 році	1,04	1,08	1,09	1,05
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2017 році	0,99	1,01	0,96	0,98

** відношення показників 2017 року до показників 2014 року.

Динаміка рівня доходів за результатами аналізу газорозподільних підприємств, представлених у таблиці 3, свідчить про процес зниження рівня доходів у 2017 році у порівнянні з 2014 роком. Одночасно, більший темп зниження демонструє показник собівартість реалізованої продукції. Такий розвиток безпосередньо впливає на рівень валового прибутку підприємства, що може розглядатися як підвищення рівня ефективності функціонування підприємства.

Порівнюючи показник «витрати на 1 грн. реалізованої продукції» можна сформулювати наступні висновки: у 2014 році зазначені підприємства на 1 гривню доходу мали збиток в діапазоні від 4 до 9 копійок. У 2017 році витрати на 1 гривню реалізованої продукції зменшилися, що свідчить про отримання певного обсягу валового прибутку.

Маючи певну низку показників, як наприклад, у вищенаведеній таблиці 2 необхідним постає процес подальшого аналізу, інтерпретації отриманих показників та вивчення їх сутності. Валовий прибуток (збиток) підприємства залежить від двох показників: доходу від реалізації та собівартості наданих послуг. Зазначені показники повинні підпадати під аналіз з точки зору вивчення фактів, які спричинили їх зміни.

Газорозподільні підприємства здійснюють діяльність із розподілу природного газу газорозподільною системою на користь третіх осіб. Відповідно до специфіки виду діяльності ключовим фактором впливу на результати таких підприємств на сучасному етапі є процеси, пов'язані з реструктуризацією та реформуванням газового сектору України. Оскільки існує невизначеність щодо майбутніх напрямків законодавчих змін ускладнюється процес оцінки операторами газорозподільної системи потенційних наслідків від відповідних таких змін.

Таким чином, зазначені підприємства підпадають під значний вплив змін нормативно-правового поля. Серед низки сучасних нововведень можна зазначити, наприклад постійні зміни тарифів. Цей чинник безпосередньо впливає на рівень доходів газорозподільних підприємств. Іним прикладом виступає введення в дію законодавчої вимоги, яка створює обмеження щодо одночасного надання однією юридичною особою послуг з постачання природного газу за регульованим тарифом та розподіл природного, нафтового газу і газу (метену) вугільних родовищ.

Так, наприклад, ПАТ «Вінницягаз» до 30.06.2015 провадила свою діяльність, маючи 2 види ліцензій: постачання природного газу за регульованим тарифом та розподіл природного, нафтового газу і газу (метену) вугільних родовищ.

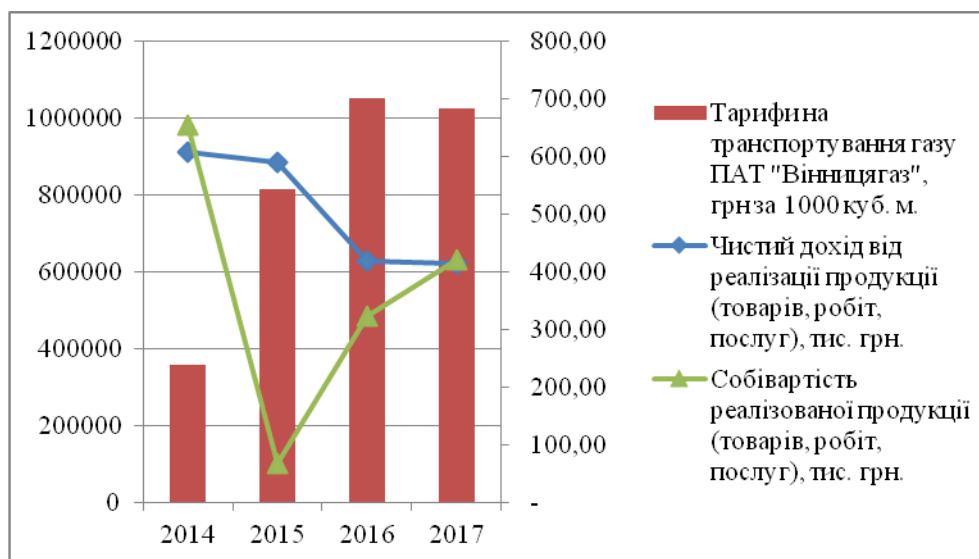

Рисунок 2. – Динаміка зміни доходів та тарифів на транспортування газу ПАТ «Вінницягаз»

побудовано автором за даними [5]

На виконання вимог щодо змін, які були внесені до Закону України «Про ринок природного газу» ПАТ «Вінницягаз» мала припинити діяльність за ліцензією, що надає право постачання газу. З цього часу підприємство має одну ліцензію на провадження діяльності з розподілу газу. Виходячи з цього, процес зменшення доходів і витрат після 2014 року (рис. 2) можна пов'язати саме з введенням в дію цієї законодавчої вимоги, ідея якої полягає у створенні більш конкурентного середовища ринку природного газу України.

Поряд з тим необхідно зазначити, що з 01.04.2015 значно змінився тариф на транспортування газу, а саме відбулось його підвищення на 48% по відношенню до попереднього рівня тарифу (таблиця 4). Безумовно, це підвищення мало вплив на рівень доходів, однак, вірогідно, що ефект було нівельовано за рахунок зменшення загального доходу від провадження діяльності за ліцензією, можливість використання якої була втрачена.

У таблиці 4 представлена динаміка змін тарифу на транспортування природного газу, встановлені відповідними постановами НКРЕ для ПАТ «Вінницягаз». Як було зазначено раніше, тариф на транспортування газу – показник, який визначає рівень отримуваних доходів. Не дивлячись на значне підвищення тарифу у 2015 році, подальші зміни не є значними, що особливо помітно на фоні росту собівартості надаваних послуг підприємством.

Таблиця 4 – Динаміка змін тарифу на транспортування природного газу ПАТ «Вінницягаз»

Показник	01.01. 2014	01.05. 2014	01.04. 2015	01.07. 2015	01.10. 2015	01.01. 2016	01.04. 2016	01.10. 2016	01.01. 2017
Тарифи на транспортування газу ПАТ «Вінницягаз», грн за 1000 куб. м.	238	284,4	543,0	561,01	618,10	702,30	713,20	677,40	685,10
Підвищення (зменшення тарифу) у % до показника попереднього року	-	16%	48%	3%	9%	12%	2%	-5%	1%

Виходячи з проаналізованої інформації можна зробити висновок, що рівень доходів газорозподільних підприємств у значному обсязі залежить від процесів нормативно-правового регулювання, в тому числі з боку НКРЕКП, яка є суб'єктом встановлення тарифів на транспортування газу операторами газорозподільних підприємств. Наразі встановлені тарифи не в повній мірі відповідають реаліям, які склалися на газовому ринку, що відповідно буде впливати, у кінцевому результаті, на фінансовий результат підприємства і оцінку рівня ефективності його функціонування.

Особливість доходної частини підприємств даного напрямку полягає в абсолютній залежності від встановлених тарифів, що не можуть змінюватися безпосередньо за волею управлінського персоналу. Крім того, зазначений показник носить суспільно-значущий характер, а отже підвищення його рівня має враховуватися з точки зору низької платоспроможності населення країни. З огляду на це, доцільним є ретельний контроль та аналіз видаткової частини діяльності. У таблиці 5 представлені планові виробничі витрати, які затверджені відповідною постановою НКРЕКП[6].

Таблиця 5 – Структура запланованих показників виробничих витрат для ПАТ «Вінницягаз» у 2017 році

Елементи витрат (планові річні показники)	тис. грн	Частка в структурі виробничих витрат, %
Матеріальні витрати, усього	299 883,49	59,8
Витрати на оплату праці	136 330,30	27,2
Нарахування на зарплату	29 992,70	5,9
Амортизаційні відрахування	20 472,53	4,1
Інші витрати, усього	9 539,66	1,9
Витрати на забезпечення обліку природного газу, усього	5 663,80	1,1
Плановані виробничі витрати, усього	501 882,48	100

побудовано автором за даними [6]

Найбільшою питомою вагою характеризується показник матеріальних витрат, структура якого на 95% складається з вартості газу на технологічні та власні потреби. Відповідно, саме цей показник є головним об'єктом аналізу рівня витрат підприємства і розробки рішень щодо керування пов'язаними з цим об'єктом питаннями. Поряд з грошовими показниками витрат необхідним є паралельний розгляд натуральних показників, які безпосередньо задіяні в процесі планування. Таблиця 6 презентує інформацію щодо фактичних та планових показників обсягу розподілу природного газу у 2017 році.

Таблиця 6 – Планові та фактичні показники обсягу розподілу природного газу ПАТ «Вінницягаз» у 2017 році

№ з/п	Показники	Натуральна форма (млн. куб. метрів)	Грошова форма (тис. грн)	Грошова форма витрат з розподілу газу на 1000 куб. м.
1.	Фактичний обсяг розподілення природного газу	821,5	562 805,8	685,1
2.	Плановий обсяг розподілення природного газу	739,9	501 882,5	678,3
3.	Різниця	81,6	60 923,3	6,8

В 2017 році встановлений план витрат був дещо заниженим (таблиця 6) – плановий обсяг розподілення природного газу нижчий за фактичний на 81,6 млн. куб. м. (11%). Процеси планування доходів і витрат, що складаються НКРЕКП та рівень досягнення планових показників відповідно підлягають подальшому аналізу газорозподільними підприємствами та регуляторною установою. Так, відповідно, в умовах перевиконання плану спостерігається підвищення витрат і зменшення доходу, що розглядається як необхідність підвищення тарифу. І навпаки: недовиконання плану означає зменшення витрат, підвищення доходів, подальший шлях – зниження тарифу.

Іншим важливим інструментом, який надає можливість здійснення аналізу ефективності підприємства є розрахунок показників рентабельності, ліквідності, фінансової незалежності, ділової активності. В таблиці 7 представлений розрахунок декількох індикаторів, які можна використовувати для формулювання висновку щодо стану ПАТ «Вінницягаз».

Таблиця 7 – Показники ефективності діяльності підприємства

№ з/п	Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1.	Робочий капітал, тис. грн.*	-275 112	-267 230	-304 848	-347 784
2.	Рентабельність (збитковість) активів, %	-18	5	3	-6
3.	Рентабельність (збитковість) капіталу, %	-55	13	6	-15
4.	Рентабельність (збитковість) наданих послуг, %	-18	5	4	-8
5.	Коефіцієнт автономності*	0,32	0,4	0,43	0,39
6.	Коефіцієнт фінансового важелю*	2,11	1,50	1,30	1,56

*на кінець звітнього року

Протягом 4 років спостерігається збільшення від'ємного значення робочого капіталу, що є наслідком збитковості у 2014 і 2017 рр. та низької рентабельності у 2015 та 2016 рр. Ця ситуація свідчить про те, що частина необоротних активів покривається за рахунок короткострокових зобов'язань. Це є потенційною загрозою банкрутства підприємства. В цілому можна сказати, що структура балансу є не задовільною.

Власного капіталу та довгострокових зобов'язань не вистачає для покриття необоротних активів. Оборотні активи повністю фінансуються за рахунок поточних зобов'язань, в той час як для стабільного розвитку необхідно, щоб більш ніж 10% оборотних активів покривалось за рахунок власного капіталу. А визначення фінансової стійкості (нормальний тип) пов'язана з фінансуванням витрат за рахунок власного капіталу. Критичний фінансовий стан (IV тип), як правило, має місце у випадку від'ємного значення робочого капіталу.

Фундаментальним показником в оцінці рівня фінансової стійкості є коефіцієнт автономності. Результат розрахунку такого показника за інформацією ПАТ «Вінницягаз» є базою для формулювання наступних висновків: підприємство у 2014 році було здатне профінансувати 32% активів за рахунок власного капіталу. У 2015 та 2016 роках цей показник дещо збільшувався, проте рівень незалежності підприємства залишається недостатнім. Отже, коефіцієнт автономності також не дотягує до рекомендованого значення ($\geq 0,5$). У таблиці 8 представлена структура власного капіталу підприємства, що аналізується.

Таблиця 8 – Структура власного капіталу ПАТ «Вінницягаз» (2014 – 2017 рр.)

Показник	2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	тис. грн	% до власного капіталу	тис. грн	% до власного капіталу	тис. грн	% до власного капіталу	тис. грн	% до власного капіталу
Зареєстрований капітал	2 600	1	2 600	1	2 600	1	2 600	1
Додатковий капітал	381 989	130	379 455	112	379 735	100	370 959	115
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-90 950	-31	-44 742	-13	-3 509	-1	-51 344	-16
Власний капітал, разом	293 639	100	337 313	100	378 826	100	322 215	100

Переважною статтею у структурі капіталу є додатковий капітал. На кінець попередніх чотирьох років спостерігається наявність у підприємства непокритих збитків. І хоча за 2015 та 2016 роки рівень непокритих збитків зменшувався, за результатами 2017 року знову спостерігається значне підвищення непокритих збитків, що, відповідно, негативно характеризує структуру власного капіталу підприємства.

Виходячи з показника рентабельності активів рівень їх використання не є ефективним – у 2014 році спостерігається збитковість активів, яка у 2015, 2016 рр. змінилась незначним рівнем прибутковості активів. Аналогічна ситуація спостерігається й у результаті розрахованих показників рентабельності капіталу, наданих послуг. У 2017 році підприємство мало 0,15 грн збитку з 1 грн власного капіталу.

Особливої уваги потребує показник фінансового важеля, оскільки він презентує ступінь залежності підприємства від позикових коштів. Очевидно, що за високого рівня цього показника підвищується й рівень ризику. Фінансовий важіль ПАТ «Вінницягаз» визначений на дуже високому рівні, що свідчить про те, що компанія стикається з труднощами при виконанні своїх боргових зобов'язань. І, хоча, позитивним є процес поступового зменшення рівня фінансового важеля, він залишається на високому рівні.

Індикатор «робочий капітал» пов'язаний з питаннями управління оборотними активами та поточними зобов'язаннями, оцінка якого є необхідною з огляду на прямий його вплив на прибутковість та ліквідність підприємства. Поточні зобов'язання ПАТ «Вінницягаз» значно перевищують поточні активи цього підприємства, що викликає труднощі у підтриманні діяльності підприємства. Рівень зазначеного показника має бути оптимальним – величина робочого капіталу з одного боку повинна бути достатньою для забезпечення звичайної діяльності підприємства, а з іншого не повинна бути значною, оскільки це спричинить виведення з обороту значної величини коштів.

Серед інших інструментів з аналізу та розробки дій щодо підвищення ефективності функціонування підприємства треба розглянути SWOT-аналіз. Виявлення сильних та слабких сторін, можливостей та ризиків підприємства надає багатогранну інформацію, яка надає розуміння керівництву компанії щодо чинників, які можуть погрожувати функціонуванню компанії та які можуть допомогти у підвищенні стабільності, що є базою для оцінки поточного стану та для розробки шляхів найбільш раціонального керування діяльністю компанії. У таблиці 9 представлений аналіз сильних та слабких сторін, загроз та можливостей для газорозподільного підприємства ПАТ «Вінницягаз».

Таблиця 9 – SWOT-аналіз ПАТ «Вінницягаз»

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
1. ПАТ «Вінницягаз» – підприємство натуральної монополії.	1. Значний рівень залежності від змін нормативно-правового поля.
2. Наявність проектів, що мають соціальне спрямування, зокрема проведення роз'яснювальних, консультаційних робіт щодо особливостей споживання газу для населення, підвищення кваліфікації працівників аварійно-диспетчерських служб тощо.	2. Майже відсутня можливість впливу на встановлення рівня тарифу, що є ключовим фактором у формуванні доходної частини.
3. Значні можливості підприємства виходячи з його обсягу та ролі у регіоні, наприклад партнерство з громадськими організаціями, ЗМІ.	3. Епізодичний характер реалізації та оприлюднення соціальних проектів.
4. Мережевий характер підприємства	4. Фінансування соціальних програм за рахунок коштів підприємства – самофінансування.
	5. Відсутність інтеграції політики соціальної відповідальності у загальну стратегію підприємства.

надає можливість об'єднання у реалізації соціально відповідальної діяльності, обмін досвідом.	6. Не значний рівень співпраці у напрямку соціальної відповідальності з аналогічними підприємствами країни.
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення клієнто-орієнтованості як складової стратегії підприємства. 2. Усвідомлення двоїстого характеру соціальної відповідальності, суть якого у взаємовигідному співробітництві залучених сторін. 3. Створення нових та покращення існуючих взаємовідносин із організаціями регіону (бізнес-організаціями, громадськими організаціями, навчальними закладами тощо). 4. Введення в загальну стратегію діяльності підприємства політики соціальної відповідальності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ПАТ «Вінницягаз» – підприємство натуральної монополії. 2. Втрата кваліфікованих кадрів робітничих професій. 3. Розвиток альтернативних джерел енергії – поширення «зеленої енергетики». 4. Відсутність планування та оцінки реалізації соціальних проєктів та їх впливу, що призводить до формування хибного уявлення щодо реалізації зазначених проєктів. 5. Фінансування соціальних проєктів за рахунок підприємства може мати негативний вплив на рівень прибутковості підприємства.

розроблено автором

Газорозподільні підприємства функціонують на ринку як природні монополії. Основною характеристикою будь-якої монополії є відсутність прагнення до зниження рівня витрат та вартості надаваних послуг. І підприємство, що аналізується не було б виключенням якби не антимонопольне законодавство та регулювання тарифів на послуги з боку регуляторних органів. Монопольне становище зазначеного суб'єкта господарювання можна визнати як його сильну сторону. Разом з тим наявність такої особливості може виступати й загрозою ефективного функціонування підприємства.

Будучи монополістом з розподілу газу зазначений суб'єкт має переважне становище. За відсутності конкуренції, надходження, пов'язані з провадженням діяльності є стабільними з точки зору унікальності надаваних послуг. З іншого боку, враховуючи процеси реформування газового сектору, які націлені на підвищення рівня конкуренції, підприємство ризикує в той чи іншій мірі втратити монополієне становище. Крім того, підприємство постійно знаходиться під контролем Антимонопольного комітету, що відповідно може виступати певною загрозою підвищення рівня витрат у вигляді штрафних санкцій, видатків, пов'язаних із судовими процесами, що безпосередньо впливає на результативність підприємства.

З огляду на інтеграційні процеси до Європейського співтовариства ПАТ «Вінницягаз» постійно вдосконалює рівень взаємозв'язки зі своїми споживачами, зокрема створюючи центри обслуговування клієнтів у містах Вінницької області, які є певним переходом до покращених стандартів клієнтського сервісу. Для підприємства це можливість зарекомендувати себе як відповідальний суб'єкт бізнесу, що буде впливати на рівень впевненості держави і суспільства у важливості послуг саме цього підприємства.

Враховуючи, що підприємство експлуатує державні мережі та мережі територіальних громад на договірних умовах, підвищується рівень зобов'язань по відношенню до суспільства. За відсутності добре організованого зворотного зв'язку зі споживачами, за наявністю скарг населення на якість наданих послуг підвищується ризик того, що державним регулятором буде прийнято рішення щодо припинення дії ліцензії. Наслідком чого стане розірвання договорів на експлуатацію. Тобто, згадане майно держави, територіальних громад може бути передано від одного до іншого

альтернативного суб'єкту, відповідно ефективність функціонування підприємства значно зменшиться.

Серед актуальних питань сучасності увага приділяється розвитку альтернативної енергетики. За одним із досліджень, Україна володіє достатнім відновлюваним енергетичним потенціалом, який може забезпечити повне покриття потенційного попиту на енергетичні ресурси та послуги[7]. Відповідно, цінність природного газу має поступово знижуватися. Це є загрозою у значного зменшення потреби у діяльності газорозподільних підприємств.

У процесі господарювання поряд з економічними питаннями досягнення ефективності підприємства мають бути врахованими потреби суспільства та його можливості. Відтак, на результативність бізнесу та на добробут населення впливають питання, пов'язані з соціальною відповідальністю бізнесу, що, особливо актуально серед позицій стратегії суспільно значущих підприємств, які повинні сумлінно ставитись до працівників, як певної ланки суспільства. У таблиці 9 також представлена оцінка діяльності з соціальною відповідальністю, яка є важливою складовою як з огляду на функціонування підприємства, так і з огляду впливу на добробут населення[8].

Висновки. Газорозподільні підприємства, як складова частина газового сектору України, потребують додаткової уваги з точки зору їх суспільної та економічної значущості. Зокрема, необхідним є дослідження фінансового стану таких підприємств, які, як і інші комерційні підприємства, мають на меті отримання прибутку. Специфікою діяльності таких суб'єктів господарювання обумовлена наявність низки зовнішніх чинників, що безпосередньо впливають на результативність діяльності, це зокрема сурове регулювання тарифів, суттєві зміни нормативно-правового поля, які пов'язані з ринком природного газу тощо.

Фінансовий стан проаналізованого газорозподільного підприємства не є задовільним. Стратегічно, покращення фінансового положення можливо за рахунок збільшення доходів або за рахунок зменшення витрат. Враховуючи соціальний фактор (низька платоспроможність населення) та залежність від встановлення тарифів регуляторним апаратом збільшення обсягу доходів за рахунок підвищення тарифів не може розглядатися як основний, тому підприємству потрібно сконцентрувати увагу на зменшенні витрат.

Важливим етапом в оцінці ефективності підприємства та пошуку шляхів його розвитку виступає SWOT-аналіз, який надає можливість ідентифікувати сильні сторони підприємства, його потенціал та його вразливі сторони, правильне інтерпретування яких безумовно дає імпульси для роботи саме за тими напрямками, які призведуть до економічного зростання суб'єкта господарювання.

Необхідним є більш поглиблений аналіз фінансових та не фінансових показників компанії. Саме ці напрямки, з поглибленого аналізу та пошуку шляхів вдосконалення результативності компаній, що займаються розподілом природного газу будуть відображені у наступних дослідженнях.

Література:

1. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/>
2. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки» Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. – Випуск №10. – Березень 2016. – С. 452-456.

3. Business dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/> (дата звернення: 20.11.2018 р.)
4. Літковець Ю. Оцінювання ефективності виробництва: аналіз підходів. Соціально-економічні проблеми і держава. 2013. Вип. 2 (9). С. 89-97. URL: <http://www.sepd.tntu.edu.ua> (дата звернення: 10.10.2018 р.)
5. Річна інформація емітента цінних паперів за 2017 рік: ПАТ «Вінницягаз» URL: <http://vp.104.ua/ua/> (дата звернення: 20.11.2018 р.)
6. Про внесення змін до постанови НКРЕКП від 24 березня 2016 року № 421. Постанова НКРЕКП від 15 грудня 2016 року № 2279 URL: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=22685> ((дата звернення: 02.11.2018 р.)
7. Дячук О., Чепелев М., Подолець Р., Трипольська Г. Перехід України на відновлювану енергетику до 2050 року; за заг. ред. Ю. Огаренко та О. Алієвої. – Київ : Вид-во ТОВ «АРТ КНИГА», 2017. – 88 с.
8. Іонін Є.Є., Тарасенко Л.О. Корпоративна соціальна відповідальність як запорука стабільного розвитку: аналіз підприємств нафтогазової галузі. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2018. Том 28. № 2. С. 145-154